

УДК 330.342.146

JEL: O12, O29, H80, C43

DOI 10.33244/2617-5940.1.2022.99-134

О. В. Овдієнко,

аспірантка 3-го року навчання,

Державний податковий університет

e-mail: postgraduate.o.v.ovdienko@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-4773-2455

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості стратегічного планування сталого розвитку з урахуванням світових Цілей сталого розвитку. Зазначено, що сталий розвиток задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. В Україні на законодавчому рівні невирішеною залишається проблема унормування трактування сутності сталого розвитку й, відповідно, узгодженість нормативно-правових актів щодо його забезпечення. Обґрунтовано пріоритетні завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку. Досліджено зміст та індикатори Цілі сталого розвитку України. Обґрунтовано основні принципи концепції сталого розвитку. Визначено, що базовими елементами сталого розвитку є раціональне використання наявних на їх території усіх видів ресурсів, збереження довкілля та реалізація інноваційних проєктів. Розглянуто індикатори до Цілі сталого розвитку, які розроблені з урахуванням досвіду і положень методологій оцінки сталого і збалансованого розвитку громад, розроблених ООН, Організацією економічного співробітництва та розвитку й інших інституцій. Обґрунтовано етапи процесу стратегічних і програмних документів Цілей сталого розвитку України.

Ключові слова: *сталий розвиток; цілі сталого розвитку; стратегічне планування; індикатори.*

O. V. Ovdienko. PECULIARITIES OF STRATEGIC PLANNING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS OF UKRAINE

The article examines the features of strategic planning of sustainable development taking into account the global Sustainable Development Goals. It is noted that sustainable development meets the needs of society without compromising the ability of future generations to meet their own needs. At the same time, at the legislative level in Ukraine, the problem of standardizing the interpretation of the essence of sustainable development and, accordingly, the consistency of regulations on its provision remains unresolved. The priority tasks for achieving the Sustainable Development Goals are substantiated. The content and indicators of the Sustainable Development Goals of Ukraine are studied. The basic principles of the concept of sustainable development are substantiated. It is determined that the basic elements of sustainable development are the rational use of all types of resources available on their territory, environmental protection and implementation of innovative projects. Indicators for the Sustainable Development Goal are considered, which are developed taking into account the experience and provisions of methodologies for assessing sustainable and balanced development of communities developed by the UN, the Organization for Economic Cooperation and Development and other institutions. The stages of the process of strategic and program documents of the Sustainable Development Goals of Ukraine are substantiated.

Key words: *sustainability; sustainable development goals; strategic planning; indicators.*

Метою дослідження є оцінка сучасного стану та встановлення напрямів удосконалення процесу стратегічного планування сталого розвитку. Для досягнення поставленої мети необхідно провести аналіз сталого розвитку та визначити особливості і перспективи стратегічного планування сталого розвитку з урахуванням світових Цілей сталого розвитку.

Постановка проблеми. Парадигма сталого розвитку еволюціонує від «стану стурбованості» світових лідерів за майбутнє і «взірця» бажаної поведінки до сучасної наукової концепції, обростає теоретичними підходами, емпіричним обґрунтуванням та вже має позитивний досвід практичної реалізації. Витоки цієї парадигми вбачаємо у вичерпаності потенціалу техніко-економічних парадигм індустріальної стадії розвитку та переходу до епохи постіндустріалізму. Принципи сталого розвитку поступово поширюються у всі сфери економічної діяльності, не оминули і сферу фінансів. Під впливом нової парадигми змінюється сутність економічних відносин з приводу забезпечення фінансовим капіталом ініціатив і заходів суб'єктів господарювання у напрямках сталого розвитку, набувають особливостей розподільчі та перерозподільчі процеси, що призводить і до трансформаційних зрушень у сутності фінансів. Як наслідок вищезазначених тенденцій, спочатку практиками, а потім і науковцями були введені у використання англomовні терміни «Sustainable Finance» та «Social Finance». Дослідження довело, що до сьогодні немає усталеного трактування цих понять. Інколи вони використовуються як взаємозамінні з огляду на те, що в широкому контексті прямо чи опосередковано фінанси спричиняють вплив на суспільство та створюють соціальний ефект. Проте аналіз практики їх використання на прикладі США та Великобританії показав, що існує певна відмінність: у США набув поширення термін «фінанси сталого розвитку або сталі фінанси» («Sustainable Finance»), а у Великобританії найчастіше використовують термін «соціальні фінанси» («Social Finance»). Втім, на нашу думку, незважаючи на схожу природу понять – забезпечувати існування соціуму (соціальна ознака) без шкоди наступним поколінням (ключова ідея концепції сталого (підтримуючого) розвитку), між ними існують відмінності, зумовлені виділенням окремих складових сталого розвитку, насамперед соціальної компоненти.

У нашій державі, як і в інших країнах світу, активно розвивається і запроваджується стратегічний підхід до планування сталого розвитку

територій різних типів. Сьогодні суттєво видозмінюються функції, що реалізуються під час планувального процесу, зазнає змін роль планування в системі управління. Воно поступово стає інструментом підвищення конкурентоспроможності територій, засобом згуртування різних суб'єктів розвитку навколо нових цінностей і довгострокових пріоритетів. Саме тому головним завданням під час стратегічного планування сталого розвитку країни є дотримання таких основних принципів: орієнтація на потреби й інтереси людей; консенсус щодо довготермінової мети розвитку території; усебічність і цілісність; проведення комплексного аналізу стану національного розвитку; обов'язковість моніторингу та оцінювання; наявність відповідальності та лідерства на національному рівні; удосконалення діючих механізмів і стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку у центрі уваги вітчизняної наукової спільноти. Так, питання побудови моделі сталого розвитку, визначення та розуміння його сутності й складових досліджували: Н. Андрєєва, З. Бурик, Л. Дідківська, З. Герасимчук, Б. Данилишина, С. Ковалівська, А. Лелеченко, П. Надолішній, В. Потапенко, Д. Стеченко, В. Трегобчук, В. Бабаєва, П. Ворона, М. Гірняк, І. Дробот, І. Козюра, В. Мамонова, В. Новик, М. Пухтинський, Н. Камінська та ін. Шляхи переходу до сталого розвитку, зокрема організаційно-правовий та фінансово-економічний механізми збалансованого розвитку територій, обґрунтовують у своїх працях І. Брижань, В. Вовк, М. Лебедев, Ю. Мельник, О. Невелєв, С. Серьогін тощо. Їх наукові здобутки щодо різних аспектів фінансів як багатогранного явища покладено нами в основу власного дослідження. Втім, як і усіяке нове явище, що перебуває на стадії свого становлення, явище фінансів сталого розвитку ще не має належного теоретико-методологічного обґрунтування і потребує детального дослідження його теоретичних та практичних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Сталим є розвиток, що задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх

поколінь задовольняти свої потреби. Тобто в основі лежать права людини на життя і повноцінний розвиток. Це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. Проте в Україні на законодавчому рівні не вирішеною залишається проблема унормування трактування сутності сталого розвитку й, відповідно, узгодженість нормативно-правових актів щодо його забезпечення між собою [1].

Так, Конституція України не передбачає створення стратегій і програм сталого або еколого-соціально-економічного розвитку: стаття 119 передбачає виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, а також програм охорони довкілля. Це створює додаткові труднощі у сфері стратегічного планування сталого розвитку. 25 вересня 2015 року держави-члени Організації Об'єднаних Націй погодили 17 Цілей сталого розвитку в рамках Порядку денного у галузі розвитку на період після 2015 року. Цілі сталого розвитку, побудовані на основі Цілей розвитку тисячоліття – глобальної програми, що реалізовувалася з 2000 до 2015 року, будуть орієнтиром до 2030 року у впровадженні засад сталого розвитку на глобальному рівні. В усіх Цілей сталого розвитку є завдання, що прямо чи опосередковано пов'язані з повсякденною роботою органів місцевого самоврядування [2], детальніше на рис. 1.

В Україні у процесі визначення Цілей сталого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Для досягнення довгострокових цілей необхідно послідовно виконувати

визначені коротко та середньострокові завдання. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка. Відповідно, належне ефективне управління, чесна та прозора влада, участь населення у прийнятті рішень і контролюванні їх виконання мають враховуватись під час формулювання стратегічних цілей [3].

Рис. 1. Цілі Сталого Розвитку, адаптовані для України (2015–2030 роки)

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Моніторинг ЦСР в Україні є підґрунтям для вивчення тенденцій сталого розвитку України за кожним із 17 напрямів, відповідно до кожної цілі, й основою для подальшого стратегічного планування національного розвитку. Застосування комплексного підходу, використання різних джерел даних як даних державних статистичних спостережень, так і адміністративних даних, надає основу для об'єктивного фактологічного аналізу відповідно до

міжнародних стандартів (evidence based analysis). Для моніторингу використовуються показники, дані за якими збираються та розробляються на постійній основі в рамках офіційної статистичної системи, відповідно до встановлених стандартів і методологій, та адміністративної звітності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, установ, організацій. Пропонуємо розглянути завдання та індикатори сталого розвитку у таблиці 1.

Варто зазначити, що базовими елементами сталого розвитку є раціональне використання наявних на її території усіх видів ресурсів, збереження довкілля та реалізація інноваційних проєктів, які забезпечили б такий розвиток промисловості, сільського господарства, туризму, освіти і культури, який, задовольняючи сучасні потреби громади, не загрожував би можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Економічне зростання, якого всі в країні прагнуть і на яке розраховує суспільство, неминуче призведе до збільшення обсягів використання природних ресурсів і відходів споживання, що зі свого боку посилюватиме антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище.

Розуміння значущості впровадження відповідального споживання та виробництва в країні є, але збалансоване врегулювання цих питань потребує виважених і довготривалих політичних та економічних зусиль, сфокусованих як на виробництві, так і на споживанні.

Україна приєдналася до ініціативи країн ООН та визначила систему індикаторів, які показуватимуть прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку. Система ЦСР України налічує 183 індикатори. 2021 року Україна опублікувала звіт за 2020 рік про досягнення Цілей сталого розвитку.

Щоб виміряти прогрес у досягненні ЦСР, Економічна та соціальна комісія для Азії та Тихого океану ООН (UNESCAP) запропонувала методологію, що базується на вимірюванні поточного та прогнозованого темпу руху країн до задекларованих цілей. «Вокс Україна» та Держстат за підтримки Програми розвитку ООН в Україні у 2019–2020 розрахували

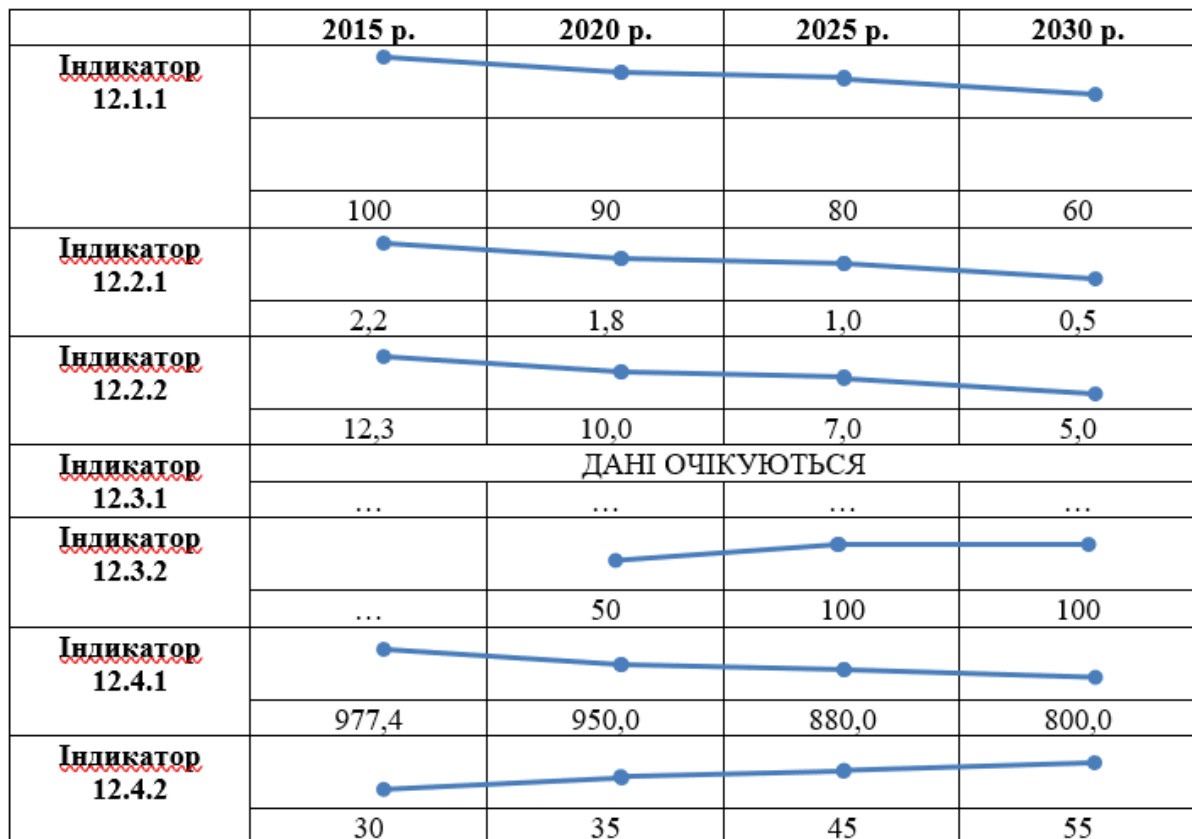
прогрес України станом на кінець 2019 року з використанням цієї методології та цільових показників на 2020 рік.

Таблиця 1

**Відповідальне споживання та виробництво,
завдання й індикатори сталого розвитку**

Завдання	Індикатори
1	2
12.1. Знизити ресурсомісткість економіки	1. Ресурсомісткість ВВП (питома вага вартості природних ресурсів в одиниці ВВП), % до рівня 2015 року
12.2. Зменшити втрати продовольства у виробничозбутових ланцюжках	1. Частка післязбиральних втрат у загальному виробництві зернових культур, %
	2. Частка післязбиральних втрат у загальному виробництві овочів та баштанних культур, %
12.3. Забезпечити стале використання хімічних речовин на основі інноваційних технологій та виробництв	1. Кількість підприємств, що використовують небезпечні хімічні речовини і в яких запроваджено системи управління хімічними речовинами згідно з міжнародними стандартами, одиниць
	2. Частка підприємств, в яких запроваджено системи управління хімічними речовинами згідно з міжнародними стандартами, у загальній сукупності підприємств, що використовують небезпечні хімічні речовини, %
12.4. Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв	1. Обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП, кг на 1 000 дол. США за ПКС 2011 року
	2. Частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів, %

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Рис. 2. Цільові значення індикаторів

Джерело: дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Розраховуємо показники за 17 Цілями сталого розвитку відповідно до методології UNESCAP у розрізі областей. Загальноукраїнські показники не завжди відображають ситуацію, яка склалася в різних регіонах, адже регіони в Україні розвиваються неоднорідно. Наприклад, валовий регіональний продукт на одну особу у Києві, який є лідером за багатьма економічними показниками, 2019 року становив 320 885 грн та був майже в 3,5 раза вищий за цей показник у середньому по Україні – 94 661 грн на особу. Середня зарплата у Києві станом на серпень 2021 року становила 20 358 грн, водночас як у Чернівецькій та Кіровоградській областях 10 811 та 11 088 грн, відповідно. За показниками ЦСР деякі області досягли цільових значень, інші наближаються до них, але є й такі, які рухалися у зворотному напрямі. Ситуацію за кожною ціллю в Україні та регіонах можна побачити на Дашборді 1.

Оцінивши прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку в областях за методологією UNSCAP. Методологія дозволяє оцінити, яку частину шляху до цільового орієнтиру показник пройшов від базового року до поточного (індекс поточного стану), та показує, чи достатньо поточного темпу прогресу, щоб досягти цільового значення у визначені терміни (індекс прогнозованого стану). Для оцінки прогресу в цій статті ми використали індекс поточного стану. Він показує частку шляху до цілі, яку країна пройшла до 2019 року, і розраховується за кожним показником, для якого є дані.

Індекс може набувати значень від «-10» до «+10». Оцінка «0» означає, що показник не змінився порівняно з базовим роком. «+10» означає, що цілі, які заплановано досягти до цільового року (у нашому дослідженні це 2020), досягнено, а «-10» – це такий самий за модулем рух у протилежний від цілі бік. На рисунку 3 нижче у базовому році (2015) фактичне значення показника 11 буде відповідати «0» у Індексі поточного стану. Цільовий орієнтир з фактичним значенням 13 буде відповідати «+10» у Індексі поточного стану. Якщо показник віддаляється від цілі (показник 2016 року на графіку), то Індекс набуває негативних значень.

Для кожного індикатора прогрес оцінювався залежно від наявних даних:

- для індикаторів, за якими розпорядники інформації поширюють дані на рівні областей, ми оцінювали прогрес, якого досягла кожна область;
- для індикаторів, за якими розпорядники інформації не поширюють регіональні дані, ми оцінювали прогрес, досягнутий на національному рівні.

В обох випадках використано цільові значення, визначені на національному рівні. Якщо для певного індикатора не визначене цільове значення, прогрес не розраховувався. Також прогрес не розраховувався для індикаторів, де немає даних за 2019 рік або дані взагалі відсутні.

Прогрес у досягненні кожної із 17 Цілей розраховано як середнє значення прогресу за кожним таргетом.

Рис. 3. Пояснення розрахунку Індексу поточного стану на основі фактичних даних

Розраховано прогрес у досягненні ЦСР упродовж 2015–2019 років (адже за 2020 рік досі доступні не всі дані), оцінили, яку частку шляху до запланованого на 2020 рік цільового значення Україна пройшла за п'ять років з 2015-го по 2019 включно. Дані та цільові значення показників, що опубліковано Держстатом на своєму офіційному сайті (таблиця 2).

Таблиця 2

Кількість показників ЦСР, для яких наявні дані та цільові показники у 2015–2019 роках

№	Назва цілі	Загальна кількість індикаторів у цілі	Наявні дані		Визначені цільові орієнтири (станом на 16.09.2021)
			Національний рівень	Регіональний рівень	
1	2	3	4	5	6
1.	Подолання бідності	5	5	0	5
2.	Подолання голоду, розвиток сільського господарства	11	11	7	9
3.	Міцне здоров'я і добробут	16	16	5	14

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
4.	Якісна освіта	14	14	4	9
5.	Гендерна рівність	20	15	6	7
6.	Чиста вода та санітарні умови	12	11	0	7
7.	Доступна та чиста енергія	7	7	0	5
8.	Гідна праця та економічне зростання	14	14	3	14
9.	Промисловість, інновації та інфраструктура	14	11	2	9
10.	Скорочення нерівності	8	8	0	5
11.	Сталий розвиток міст і громад	10	10	0	5
12.	Відповідальне споживання та виробництво	6	5	0	4
13.	Пом'якшення наслідків зміни клімату	1	1	0	0
14.	Збереження морських ресурсів	4	4	0	4
15.	Захист та відновлення екосистем суші	13	13	3	12
16.	Мир, справедливість і сильні інститути	24	24	8	3
17.	Партнерство заради сталого розвитку	4	4	1	3
Усього		183	173	39	115

З 2015 до 2019 рр. Україна досягла прогресу за 15 із 17 Цілей сталого розвитку. За однією ціллю Україна погіршила свої результати порівняно з базовим роком. Це Ціль 10 «Скорочення нерівності» (деталі нижче). За тринадцятою Ціллю «Пом'якшення наслідків зміни клімату» обчислити прогрес неможливо у зв'язку з відсутністю цільового орієнтиру (рис. 4).

Рис. 4. Прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку Україною (розраховано за середнім прогресом таргетів у рамках Цілі)

Найбільшого прогресу Україна досягла за ціллю 11 «Сталий розвиток міст і громад» (Ціль 11, рис. 5). Наразі прогрес за цією ціллю можна виміряти за 5 із 10 показників лише на національному рівні у зв'язку з відсутністю регіональних даних. Із 5 показників 3 досягли цільового орієнтиру. Це «частка регіонів, які затвердили і впроваджують регіональні стратегії, розроблені за участю громадськості» (11.2.1), «кількість пам'яток, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» (11.3.2), «рівень впровадження місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення» (11.4.1). Показник «кількості об'єктів культурної та природної спадщини, внесеної до ЮНЕСКО» (11.3.1), залишається незмінним упродовж 5 років, а «площі природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» (11.3.3) лише на шляху до цілі.

Рис. 5. Прогрес України за показниками цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад»

На другому місці за прогресом – Ціль 16 «**Мир, справедливість та сильні інституції**» (рис. 6). Наразі прогрес за цією ціллю можна виміряти лише за трьома показниками з 24, для яких уряд визначив цільовий орієнтир. Це – «фінансове забезпечення регіональних програм з протидії торгівлі людьми» (16.2.6), «кількість кримінальних проваджень щодо вилученої зброї» (16.5.1) та «рівень довіри громадян до суду» (16.3.1). Значення усіх цих показників у 2019 році наблизилися до цільових орієнтирів (щоправда, у 2020 показники довіри до суду знову погіршилися). Для оцінки прогресу за цією ціллю в розрізі областей розпорядники поки що не розраховують або не поширюють необхідні дані.

Рис. 6. Прогрес України за показниками цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інституції»

На третьому місці за прогресом Ціль 2 – «**Подолання голоду, розвиток сільського господарства**» (рис. 7). Рух до цієї цілі вимірюється 9 показниками (для них є цільові значення), 7 із яких доступні на регіональному рівні. Два показники – «продуктивність праці в сільському господарстві» (2.2.1), «індекс виробництва харчових продуктів» (2.3.1) – 2019 року досягли цільового значення, запланованого на 2020 рік.

«Індекс сільськогосподарської продукції на особу» (2.2.2) залишився на рівні 2015 року, а «індекс споживання молока та молочних продуктів на особу» (2.1.2,) знижується, тоді як, згідно з цілями ООН, мав би зростати. Лідерами у досягненні цілі 2 за більшістю показників були Дніпропетровська, Вінницька області та місто Київ. У шести регіонах показник «споживання молока та молочних продуктів» (2.1.2) виріс, але лише Івано-Франківська область досягла цільового значення, запланованого на 2020 рік.

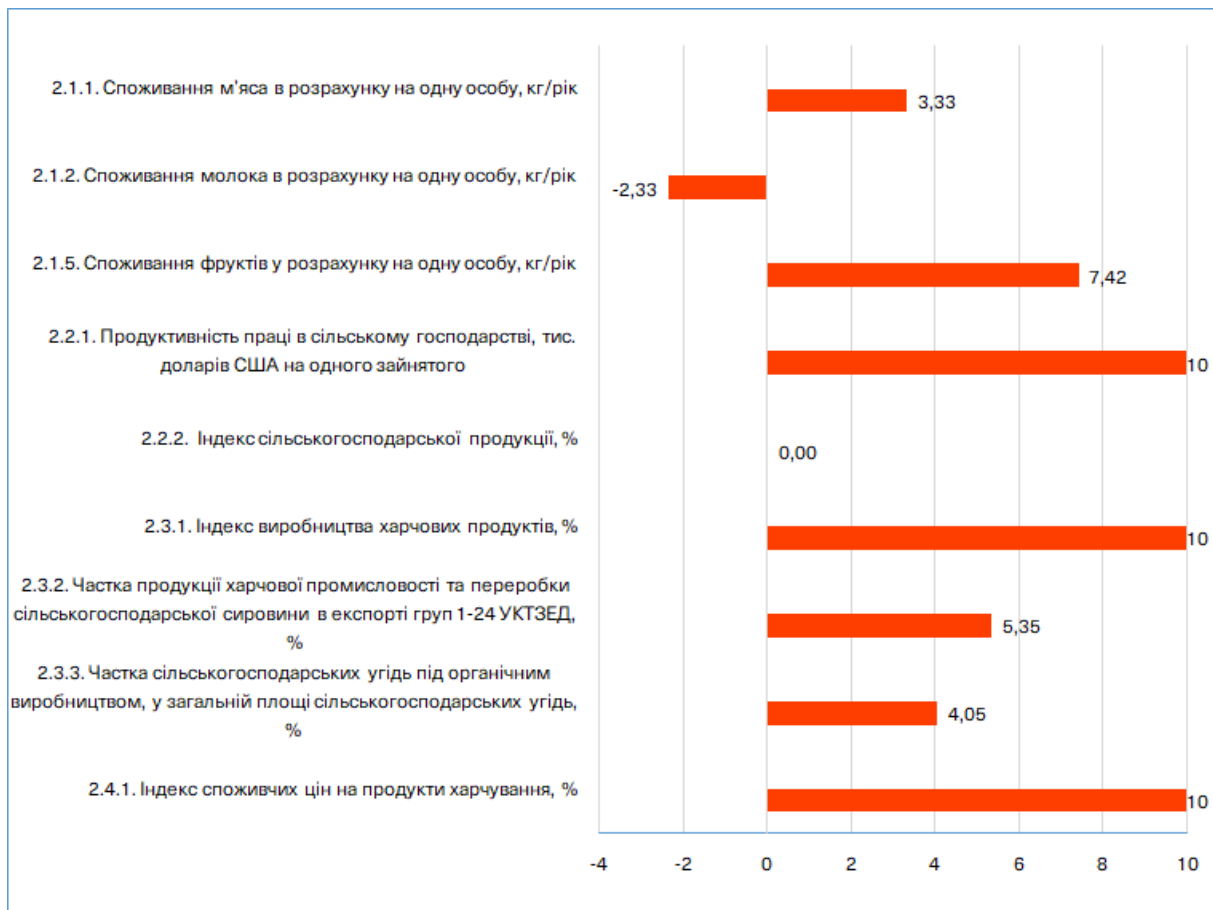

Рис. 7. Прогрес України за ціллю 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства»

Наразі прогрес Цілі 5 «Гендерна рівність» (рис. 8) можна обчислити лише за 7 із 20 індикаторів, за якими уряд чи відповідні розпорядники (наприклад, Інститут НАНу чи Державна служба статистики) визначили цільовий орієнтир. Позитивну тенденцію демонструють 5 із 7 показників, 4 з яких досягли цільового значення, а показник «частка жінок серед депутатів Верховної Ради України» (5.4.1) виріс, але поки не досяг цілі. Негативну тенденцію станом на 2019 рік демонструють індикатори «рівень зайнятості жінок віком 25–44 роки» (5.6.2) та «кількість звернень щодо домашнього насильства» (5.2.2).

Рис. 8. Прогрес України за ціллю 5 «Гендерна рівність»

Згідно із встановленим цільовим орієнтиром кількість звернень щодо домашнього насильства мала зменшуватися, проте спостерігається щорічна тенденція до її збільшення. 88 % із цих звернень пов'язані з домашнім насильством щодо жінок, 11,2 % – чоловіків, 0,8 % – дітей. Втім більша кількість звернень не обов'язково означає погіршення ситуації з насильством. Цей індикатор потребує більш ґрунтовного вивчення. Можливо, зростання кількості звернень свідчить про те, що жертви домашнього насильства менше бояться звертатися за допомогою, або більше з них знають, куди можна звернутися.

Незважаючи на те, що за «Гендерною рівністю» були доступні 6 показників на регіональному рівні, лише для одного з них був визначений цільовий орієнтир – «коефіцієнт народжуваності у віці до 20 років». Щороку спостерігається зменшення частки жінок, які народжують у віці 15–19 років. Проте, незважаючи на загальну позитивну тенденцію до зниження цього показника, досить високим він лишається в Закарпатській, Кіровоградській, Житомирській, Хмельницькій, Вінницькій та Одеській областях (значення «–

10» за індексом поточного стану). Стабільно низький рівень народжуваності у віці до 20 років спостерігається в м. Київ, який уже досяг поставленої цілі за цим показником.

Рис. 9. Прогрес України за ціллю 3 «Міцне здоров'я та добробут»

Для Цілі 3 «Міцне здоров'я та благополуччя» (рис. 9) на національному рівні доступні 16 індикаторів, 14 із яких мають цільовий орієнтир. Із них для 5 доступні регіональні дані. Прогрес, тобто зниження значень, відбулося для показників «смертність дітей у віці до 5 років» (3.2.1), «кількість хворих з діагнозом активного туберкульозу» (3.3.2), «кількість смертей чоловіків та жінок від цереброваскулярних хвороб у віці 30–59 років» (3.4.1 та 3.4.2), «кількість смертей жінок від злоякісного

новоутворення молочної залози у віці 30–59 років» (3.4.3), «ймовірність померти у 20–64, жінки» (3.5.2), «кількість травмованих осіб унаслідок ДТП» (3.6.1). Ще три індикатори, а саме «кількість випадків материнської смертності» (3.1.1), «смертність жінок від злоякісних новоутворень шийки матки, 30–59 років» (3.4.4) та «ймовірність померти у віці 20–64 роки, чоловіки» (3.5.1) повільно прямують у правильний бік. За індикаторами «кількість нових хворих з діагнозом ВІЛ» (3.3.1) та «частка жінок, які курять, віком 16–29 років» (3.8.1) спостерігається негативна тенденція. Лідерами у досягненні цієї цілі стали Чернівецька, Вінницька, Івано-Франківська області та місто Київ. Останні позиції займають Кіровоградська та Миколаївська області.

За ціллю 4 «Якісна освіта» (рис. 10) прогрес по Україні обчислюється за 9 із 14 доступних показників, що мають визначений цільовий орієнтир. Позитивну тенденцію мають показники «кількість учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя» (4.1.2), «відношення кількості вступників до закладів професійної освіти до загальної кількості місць у цих закладах» (4.3.1), «частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету» (4.5.2), «частка закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, що мають доступ до мережі Інтернет» (4.7.1), «частка закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, в яких комп'ютери використовуються в освітньому процесі» (4.7.2) та «частка денних закладів загальної середньої освіти, у яких організовано інклюзивне навчання» (4.7.3). Знижуються «охоплення дітей віком 5 років закладами дошкільної освіти» (4.2.1), «рівень участі населення у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки» (4.5.1) та «частка чоловіків серед педагогічних працівників» (4.6.1).

Рис. 10. Прогрес України за ціллю 4 «Якісна освіта»

На регіональному рівні з наявними цільовими орієнтирами є дані про «кількість учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя, на початок навчального року» (4.1.2), «частку чоловіків серед педагогічних працівників» (4.6.1), «частку закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, що мають доступ до мережі Інтернет» (4.7.1, рис. 9) та «частку денних закладів загальної середньої освіти, у яких організовано інклюзивне навчання, %» (4.7.3). За цією ціллю в більшості областей спостерігається прогрес порівняно з 2015 роком, проте у Донецькій, Київській, Запорізькій, Одеській, Харківській, Херсонській та Миколаївській областях показники погіршилися.

Наступною в рейтингу досягнення прогресу є «Доступна та чиста енергія» (Ціль 7, рис. 11). За цією ціллю доступні дані лише в цілому по Україні. 5 із 7 індикаторів мають визначені цільові орієнтири. Рухаються до цілі показники «технологічні витрати електричної енергії в розподільчих електромережах» (7.1.2), «максимальна частка імпорту первинних енергоресурсів» (7.2.1), «частка одного постачальника на ринку ядерного палива» (7.2.2; цей показник досяг цільового значення), «частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел» (7.3.1). Один індикатор – «виробництво електроенергії» (7.1.1) знижується та відповідно віддаляється від цілі. Однак, на нашу думку, це не обов'язково негативна тенденція, адже зменшення споживання електроенергії може бути пов'язане із запровадженням більш енергоефективних технологій.

Рис. 11. Прогрес України за ціллю 7 «Доступна та чиста енергія»

На шляху до мети і перша Ціль 1 «Скорочення бідності» (рис. 12). Позитивна тенденція спостерігається в 4 із 5 індикаторів. Три з них досягли цільового значення. У протилежний бік рухається показник «частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення» (1.2.1).

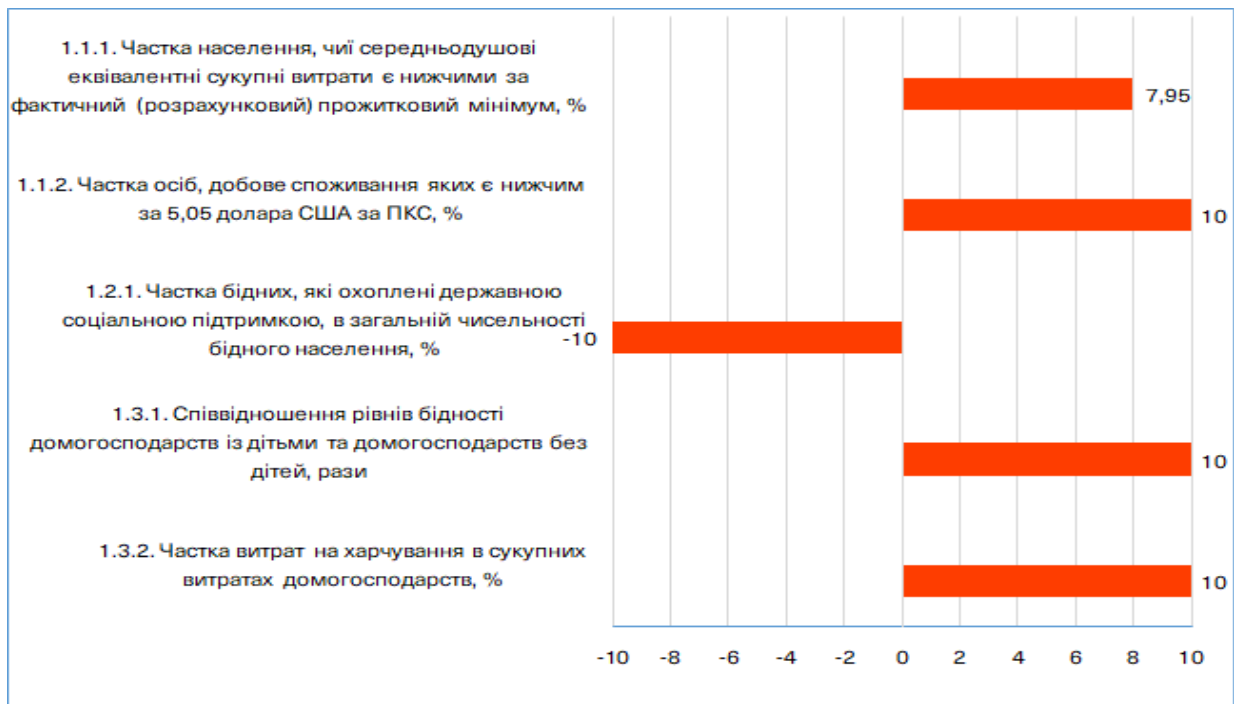

Рис. 12. Прогрес України за ціллю 1 «Скорочення бідності»

До Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» (рис. 13) Україна пройшла приблизно третину шляху. Рух до цілі вимірюється 14 індикаторами, для 9 з яких визначено цільовий орієнтир, а два індикатори – «рівень охоплення населення інтернет-послугами» (9.6.1) та «питома вага дослідників віком до 40 років» (9.7.1) доступні на регіональному рівні. Втім, для останнього Держстат ще не визначив цільовий рівень.

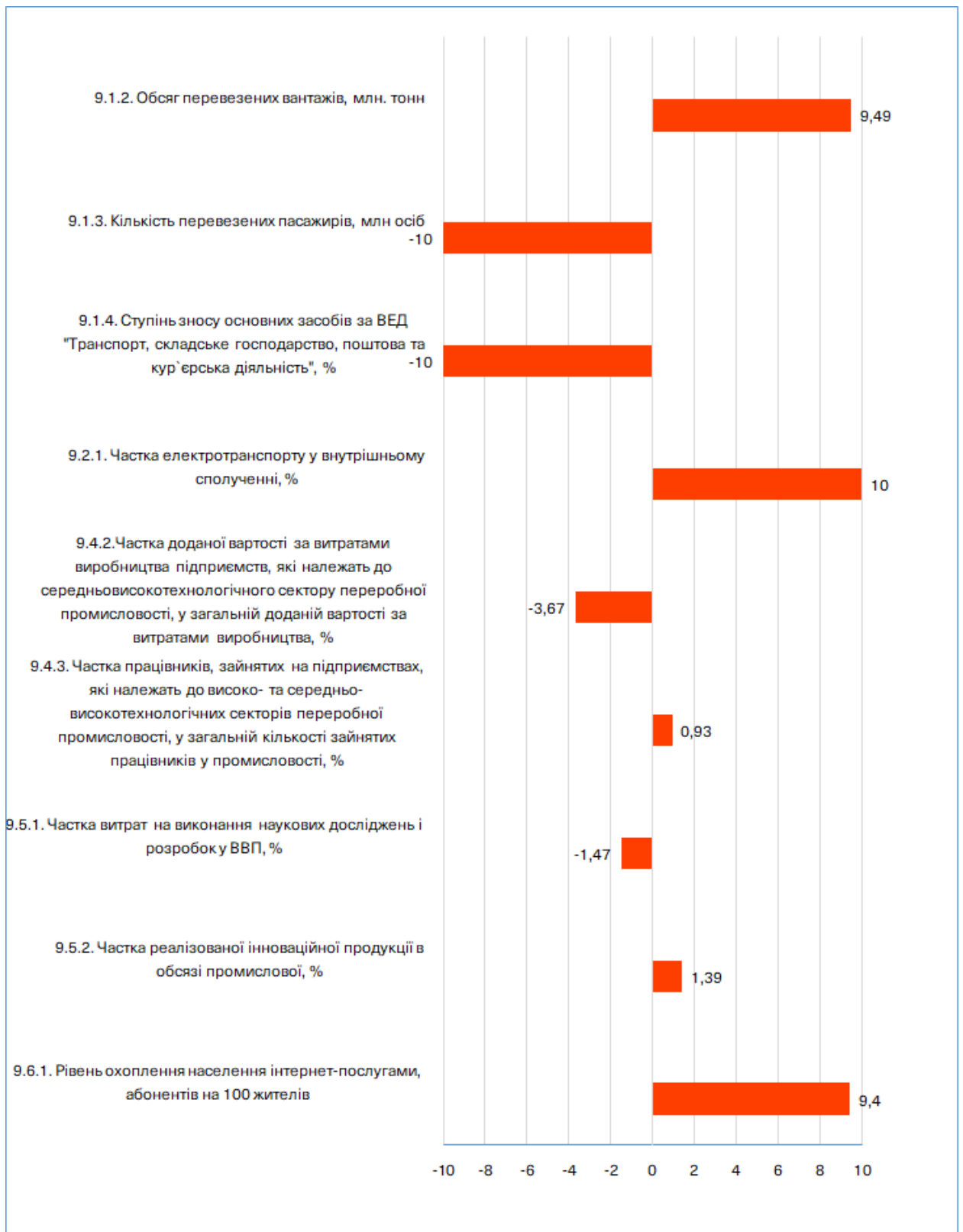

Рис. 13. Прогрес України за ціллю «Промисловість, інновації та інфраструктура»

Саме тому на регіональному рівні можна обчислити лише рух до цілі за показником «охоплення населення інтернет-послугами». 17 з 25 регіонів за

цим показником досягли цільового значення. Найменший показник прогресу в Луганській області (вона пройшла 70 % шляху до цілі).

На національному рівні три показники – «обсяг перевезень вантажів» (9.1.2), «частка електротранспорту у внутрішньому сполученні» (9.2.1) та «рівень охоплення населення інтернет-послугами» (9.6.1) – досягли чи майже досягли (понад +9 з діапазону від –10 до +10) цільового значення. «Частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньовисокотехнологічних секторів переробної промисловості» (9.4.3) та «частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості» (9.5.2) рухаються у правильному напрямі. «Негативні досягнення» показують індикатори «кількість перевезених пасажирів» (9.1.3) та «ступінь зносу транспортних засобів» (9.1.4). Ці показники досягли значення «–10», а «частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до середньовисокотехнологічного сектору переробної промисловості» (9.4.2) та «частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП» (9.5.1) наближаються до цього значення.

Прогрес за ціллю 17 «**Партнерство заради сталого розвитку**» (рис. 14) можемо виміряти лише за трьома показниками з чотирьох, для яких доступні цільові значення. З них, порівняно з 2015 роком, виріс лише один – «кількість проєктів публічно-приватного партнерства» (17.3.1). «Співвідношення обсягу приватних грошових переказів із-за кордону із ВВП» (17.1.1) та «чистий приплив прямих іноземних інвестицій (за даними платіжного балансу)» (17.1.2) залишаються на рівні 2015 року.

Рис. 14. Прогрес України за ціллю 17 «Партнерство заради сталого розвитку»

На 11 місці за прогресом ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання» (рис. 15). Уряд визначив 14 показників, за якими обчислюється досягнення прогресу в цій цілі, й за кожним показником є цільовий орієнтир, а за трьома індикаторами також доступні регіональні дані. Позитивна тенденція спостерігається для 7 індикаторів. На рівні 2015 року залишається «коефіцієнт віддачі основних засобів» (8.2.1) та «рівень зайнятості населення віком 20–64 роки» (8.3.1). Погіршуються значення п'яти показників, а саме «частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого та середньовисокого рівня» (8.1.3), «місце України у рейтингу за Глобальним інноваційним індексом» (8.1.4), «кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві, які призвели до втрати працездатності» (8.5.1), «кількість загиблих від нещасних випадків на виробництві» (8.5.2) та «частка працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці» (8.5.3). Індикатори, пов'язані з травмами чи смертністю на виробництві, найбільше погіршилися з 2015 року.

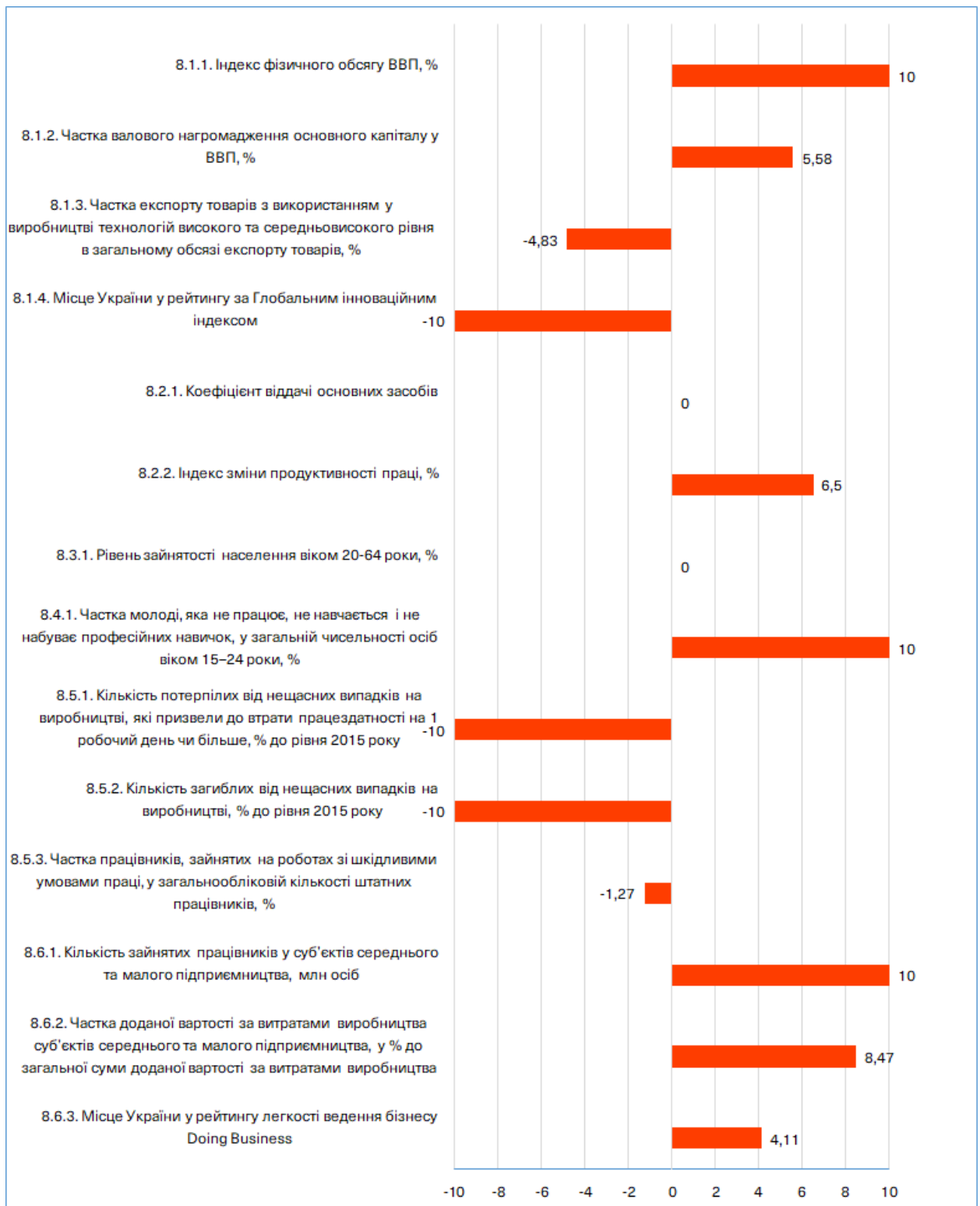

Рис. 15. Прогрес України за ціллю 8 «Гідна праця та економічне зростання»

Прогрес за ціллю 6 «Чиста вода та належні санітарні умови» (рис. 16) вимірюють 12 індикаторів, 7 із яких мають визначені цільові орієнтири. З 2015 року покращилися значення показників «частка сільського населення,

яке має доступ до централізованого водопостачання» (6.1.4), «обсяги скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти» (6.3.1), «частка скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти у загальному обсязі скидів» (6.3.2), «водоємність ВВП» (6.4.1), «поточна водоємність ВВП» (6.4.2). Негативна тенденція спостерігається за показниками «частка міського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання» (6.5.1), «частка міського населення, яке має доступ до централізованих систем водовідведення» (6.2.2). У розрізі областей розпорядники поки що не розраховують показники за цією ціллю.

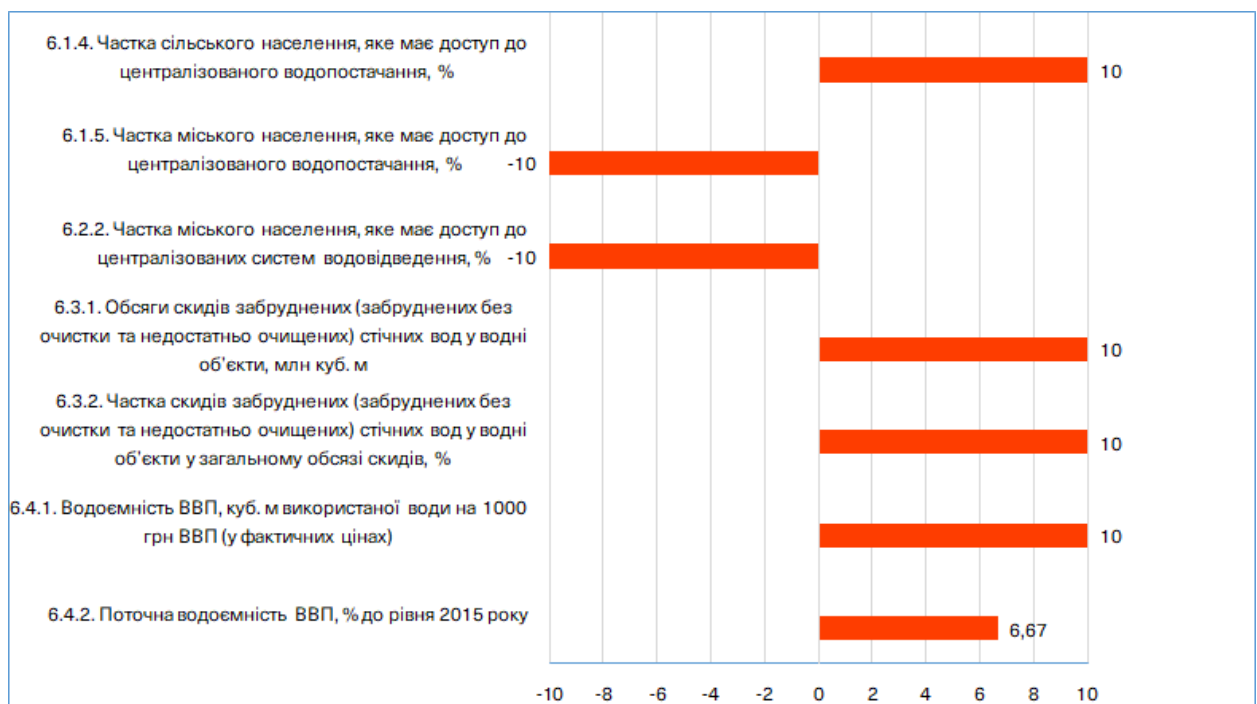

Рис. 16. Прогрес України за ціллю 6 «Чиста вода та належні санітарні умови»

Україна поволі рухається в правильний бік і за ціллю 14 «Збереження морських ресурсів» (рис. 17). Позитивна тенденція простежується у трьох із чотирьох індикаторів. За «часткою скидів забруднених стічних вод у загальному обсязі скидів до морського середовища» (14.1.1) ціль 2020 року досягнуто, а індикатори «площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду приморських областей» (14.2.1) та «площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду в акваторії Чорного та Азовського морів»

(14.2.2) зростають. Показник «обсяги добування водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України» (14.3.1) мав вирости з 34 до 36 тис. тонн, але натомість скоротився до 30 тис. тонн. Регіональні дані за цією ціллю недоступні (втім збирати їх має сенс лише для прибережних областей).

Рис. 17. Прогрес України за ціллю 14 «Збереження морських ресурсів»

Є невеликий прогрес і за ціллю 12 «Відповідальне споживання та виробництво» (рис. 18). Із 6 індикаторів, визначених урядом, цільові орієнтири наявні лише для 4. Із них два індикатори досягли цільового значення — «ресурсоємність ВВП» (12.1.1) та «частка післязбиральних втрат в загальному виробництві зернових культур» (12.2.1). Індикатор «частка післязбиральних втрат у загальному виробництві овочів та баштанних культур» (12.2.2) залишився на рівні 2015 року, водночас як «частка спалених та утилізованих відходів» (12.4.2) погіршилася.

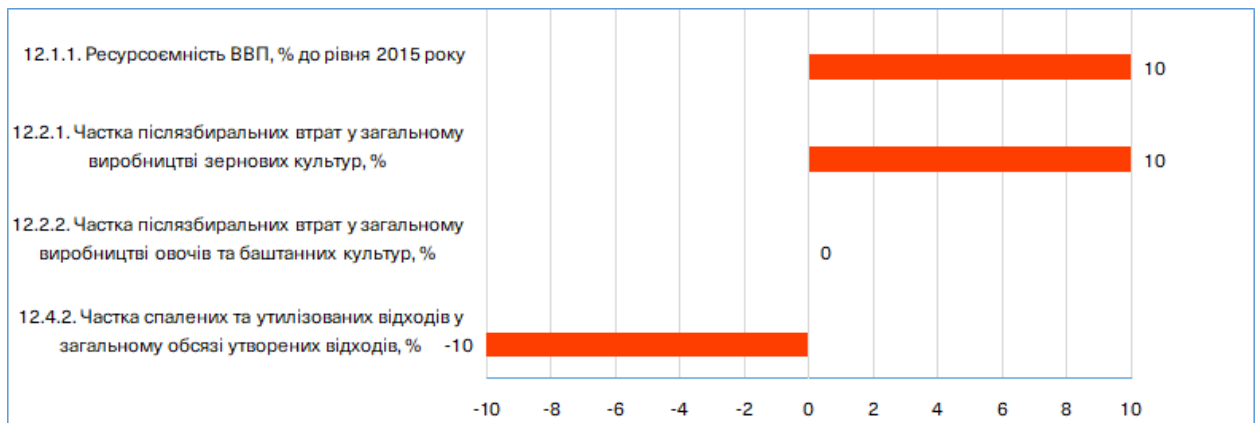

Рис. 18. Прогрес України за ціллю 12 «Відповідальне споживання та виробництво»

На 15 місці за рівнем прогресу ціль 15 «Захист та відновлення екосистем суші» (рис. 18), де цільові орієнтири є у 12 з 13 показників. У позитивний бік змінилися індикатори «площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду» (15.1.1), «частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду в загальній території країни» (15.1.2), «площа земель, зайнятих під органічним виробництвом» (15.3.4), «площа територій природно-заповідного фонду в гірських регіонах» (15.4.1), «частка територій природно-заповідного фонду в гірських регіонах» (15.4.2).

На рівні 2015 року залишилися 5 індикаторів, а віддаляються від цілі два показника: «площа сільськогосподарських угідь екстенсивного використання» (15.3.5) та «частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання» (15.3.6).

За ціллю 13 «Пом'якшення наслідків змін клімату» урядом визначено лише один індикатор – «обсяг викидів парникових газів» (13.1.1), проте цільовий показник у ньому не визначений, а, відтак, обчислити напрямок руху неможливо. Енергетична стратегія КМУ пропонує скоротити викиди до 35 % обсягу 1990 року до 2030 року. Можна взяти цей показник за орієнтир.

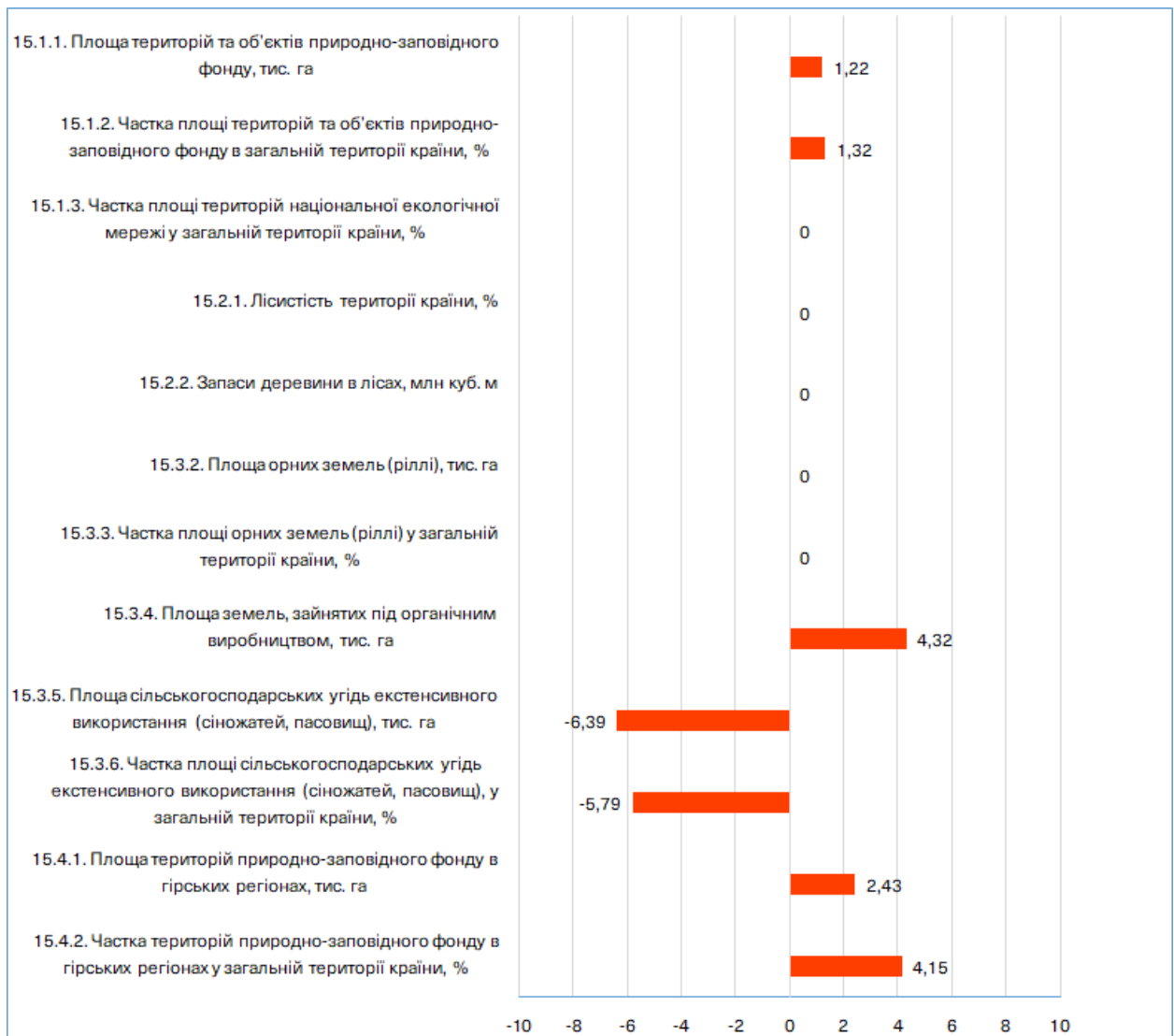

Рис. 19. Прогрес України за ціллю 15 «Захист та відновлення екосистем суші»

Негативна тенденція спостерігається за ціллю 10 «Скорочення нерівності» (рис. 20). Для п'яти з восьми індикаторів визначені цільові орієнтири. Позитивна тенденція спостерігається у показниках «частка сільських домогосподарств, які потерпали через незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами швидкої медичної допомоги» (10.3.1) та «співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати в економіці» (10.5.1).

Проте більша кількість індикаторів рухаються у зворотному напрямі. Це «частка сільських домогосподарств, які потерпали через відсутність поблизу житла медичної установи» (10.3.2), «частка сільських домогосподарств, які

потерпали через відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвинутою інфраструктурою» (10.3.3) та «співвідношення середньомісячної заробітної плати (доходів) десятої та першої децильних груп працівників» (10.4.1).

Рис. 20. Прогрес України за ціллю «Скорочення нерівності»

Висновки. За 16 з 17 Цілей сталого розвитку у 2019 році Україна рухалася до поставлених на 2020 рік цілей, хоча й відстаючи від бажаного темпу прогресу. За ціллю 10 – забезпечення економічної рівності Україна віддалилася від цільового значення. Але й інші Цілі потребують пильної уваги, адже жодна з них у 2019 році не була близька до виконання всіх цільових показників на 2020 рік.

З реформою децентралізації українські регіони та громади отримали більше інструментів впливу на життя своїх мешканців, однак для зваженої і дієвої політики важливо будувати її на основі даних, а не інтуїції. Гарною можливістю для отримання релевантних даних за тими сферами, що безпосередньо впливають на якість життя, добробут та збереження довкілля, є збір статистики за показниками Цілей сталого розвитку на рівні областей та

громад. Однак доки такі дані у розрізі всіх українських областей, ми змогли отримати лише для 39 зі 183 показників.

Рекомендуємо якнайшвидше визначити цільові значення для показників, де ті відсутні, та організувати збір статистики за ЦСР не лише на національному, але й на регіональному рівні.

Незважаючи на позитивну динаміку в процесі адаптації ЦСР до національних завдань, в Україні до сьогодні у цій сфері існують певні проблеми інституційного та методологічного характеру. Результати проведеного дослідження довели, що для покращення ефективності процесу досягнення ЦСР в Україні необхідно здійснити такі кроки:

1. Підвищити статус органу, що координує процес досягнення ЦСР в Україні та забезпечити його підзвітність з виконання завдань, що постають у цій сфері, перед Верховною Радою України та суспільством загалом.

2. Провести комплексний аналіз щодо відповідності затверджених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна – ЄС» індикаторів виконання національних завдань у цій сфері до індикаторів, що включено до Глобального середовища індикаторів ООН.

3. Створити умови для врахування національних завдань досягнення ЦСР під час розроблення державних, галузевих та місцевих програм та стратегій.

4. Запровадити у практику діяльності центральних та місцевих органів влади здійснення моніторингу індикаторів досягнення завдань національних ЦСР. Визначити систему та порядок його проведення.

5. Обов'язковим етапом у досягненні ЦСР є контроль. Необхідно визначитися з інституцією, відповідальною за ефективність діяльності органів державної та місцевої влади з цього питання та цільовим використанням фінансових ресурсів в рамках реалізації ЦСР, та наділити її достатніми правами та повноваженнями у цій сфері.

6. Забезпечити регулярний збір даних щодо національних показників досягнення ЦСР з використанням затверджених ООН методологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Складові концепції сталого розвитку. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf (дата звернення: 03.03.2021).
2. 17 цілей сталого розвитку. Критерії та принципи. URL: <https://sdgs.un.org/ru/goals> (дата звернення: 03.03.2021).
3. «Зелена» економіка: сутність, цілі та базові принципи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/87412468.pdf> (дата звернення: 03.03.2021).
4. Сталий розвиток. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok> (дата звернення: 05.03.2021).
5. Доповідь Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, Ріо-Де-Жанейро, 3–14 червня 1992. URL: <http://www.prometeus.nsc.ru/koptyug/ideas/scisahum/191-199.ssi> (дата звернення: 05.03.2021).
6. Стратегія сталого розвитку. URL: http://dglib.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/5822/1/Bogolubov_Strategij%20stalogo%20rozvutku.pdf (дата звернення: 06.03.2021).
7. «Зелені інвестиції» у сталому розвитку. Світовий досвід та український контекст. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (дата звернення: 03.03.2021).
8. Сталий розвиток як парадигма суспільного зростання XXI ст. URL: <http://www.geograf.com.ua/library/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak-paradygma-suspilnogozrostannya-21-st> (дата звернення: 05.03.2021).
9. «Зелений» бізнес для малих і середніх підприємств. URL: <http://pleddg.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/SME-Guide-web.pdf> (дата звернення: 06.03.2021).
10. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д-р техн. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. К.: Державна установа «Інститут економіки

природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

11. Зелена економіка – шанс для України. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31460/2/FMZKP_2020_Vasilyuk_Y-Green_economy-a_chance_89-91.pdf (дата звернення: 06.03.2021).

12. Shpak N., Kuzmin O., Melnyk O., Ruda M. & Sroka W. Implementation of circular economy in Ukraine: context of European integration, Resources, 2020. 9, 96. doi: 10.3390/resources9080096. URL: https://www.researchgate.net/publication/343671037_Implementation_of_a_Circular_Economy_in_Ukraine_The_Context_of_European_Integration (дата звернення: 16.03.2021).

13. Нова політика ЄС з «циркулярної» економіки: можливості для України. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2020/09/dixi_pb_circular-economy_ukr_full_3.pdf (дата звернення: 06.03.2021).

References

1. Constituent concepts of sustainable development. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf (date of application: 03.03.2021).

2. 17 goals of sustainable development. Criteria and principles. URL: <https://sdgs.un.org/ru/goals> (access date: 03.03.2021).

3. "Green" economy: essence, goals and basic principles. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/87412468.pdf> (access date: 03.03.2021).

4. Sustainable development. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok> (date of application: 03.05.2021).

5. Report of the UN Conference on Environment and Development, Rio De Janeiro, June 3–14, 1992. URL: <http://www.prometeus.nsc.ru/koptyug/ideas/scisahum/191-199.ssi> (access date: 03.05.2021).

6. Sustainable development strategy. URL: http://dglip.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/5822/1/Bogolubov_Strategij%20stalogo%20rozvutku.pdf (access date: 03.06.2021).

7. "Green investments" in sustainable development. World experience and the Ukrainian context. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (date of application: 03.03.2021).

8. Sustainable development as a paradigm of social growth of the 21st century. URL: <http://www.geograf.com.ua/library/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak-paradygma-suspilnogozrostantnya-21-st> (access date: 03.05.2021).

9. "Green" business for small and medium enterprises. URL: <http://pleddg.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/SME-Guide-web.pdf> (date of application: 03.06.2021).

10. National paradigm of sustainable development of Ukraine / according to general ed. Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Technical Sciences, Prof., Assoc. the figure of science and technology of Ukraine B. E. Paton (2012). K.: State institution "Institute of Economies of Nature Use and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine" 72 p.

11. Green economy is a chance for Ukraine. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31460/2/FMZKP_2020_Vasilyuk_Y-Green_economy-a_chance_89-91.pdf (access date: 03.06.2021).

12. Shpak, N., Kuzmin, O., Melnyk, O., Ruda, M., & Sroka, W. Implementation of circular economy in Ukraine: context of European integration, Resources, 9, 96. (2020). doi: 10.3390/resources9080096. URL: https://www.researchgate.net/publication/343671037_Implementation_of_a_Circular_Economy_in_Ukraine_The_Context_of_European_Integration (access date: 16.03.2021).

13. New EU policy on the "circular" economy: opportunities for Ukraine.
URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2020/09/dixi_pb_circular-economy_ukr_full_3.pdf (access date: 03.06.2021).

Стаття надійшла до редколегії 29 липня 2022 року